

УДК 37.013-042.22(045)

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-2-4>

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАДІАЛЬНОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЮ ТЕОРІЮ ТА ПРАКТИКУ

Калашникова Людмила Володимирівна,

старший викладач кафедри психології та соціальної роботи
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0009-0002-3299-2828

Руденко Юлія Юрївна,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри психології та соціальної роботи
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0002-3663-6567

У статті проаналізовано розуміння сутності компетентнісного підходу, як інноваційної технології, що лежить в основі успішного реформування та модернізації системи вищої освіти в Україні, суттєвими ознаками якого є переорієнтація освітньої системи вищої школи з процесу на результат та зв'язок з особистісно-орієнтованим та діяльнісним підходами. Узагальнено позиції науковців щодо важливості переходу від знаннєвої традиційної системи освіти до компетентнісної парадигми. Вказано на домінування лінії наукового пошуку, відповідно якої компетентнісний підхід розглядається у контексті дослідження процесу формування професійних компетентностей у студентів під час фахової підготовки. Узагальнено позиції вітчизняних та зарубіжних вчених щодо розуміння сутності компетентнісного підходу.

Автори розглянули своєрідність основних етапів становлення компетентнісного підходу. Серед суттєвих ознак процесу стадіальності впровадження компетентнісного підходу в систему освіти вищої школи було розкрито тенденції переходу наукових розвідок з теоретичної в практичну площину та зміщення досліджень у напрямку виявлення впливу професії на формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Розглянуто роль сучасних тенденцій ринку праці та нормативних документів впливових міжнародних організацій на впровадження компетентнісного підходу в систему вищої школи в Україні. Автори проаналізували погляди науковців, щодо ролі компетентнісного підходу у процесі формування ключових компетентностей майбутнього фахівця. Розкрито сутність структури та класифікацію ключових компетентностей.

Висвітлено сутність професійної компетентності фахівців, що працюють в системі «людина – людина», як інтегральної характеристики майбутнього фахівця, що лежить в основі готовності та здатності успішно здійснювати професійну діяльність та позитивно ставитися до неї і до себе як до її суб'єкта.

Автори статті проаналізували погляди науковців на структуру моделі професійної компетентності майбутніх психологів та соціальних педагогів. Вказано, що її успішне формування можливе тільки в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. Зазначено, на важливість розподілу предметів на блоки, створення сприятливих умов для формування у студентів практичного досвіду, застосування сучасних інноваційних технологій навчання, що в результаті призводить до формування у майбутніх психологів та соціальних педагогів професійно важливих знань, умінь та навичок, позитивного ставлення до професії, готовності успішно реалізовувати себе у професійній діяльності та забезпечує їх спроможність відповідати новим запитам ринку праці.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісна парадигма, ключові та професійні компетентності.

Kalashnykova Liudmyla, Rudenko Yulia. Characteristics of different stages interconnectedness within the process of implementing the skills-based approach in educational theory and practice

The article analyzes the understanding of the essence of the skills-based approach as an innovative technology that is considered to be the foundation for the successful reforming and modernization of the higher education system in Ukraine, the essential features of which are the refocusing of the higher education system from the process to the result and the connection with person-oriented and activity-based approaches. The views of scientists regarding the importance of the transition from the knowledge-based traditional education system to the skills paradigm are synthesized. The dominance of the line of scientific research is indicated, according to which the skills-based approach is perceived in the context of the study of the process of the formation of professional competences among students during professional training. The views of Ukrainian and foreign scientists concerning the understanding of the essence of the skills-based approach are summarized.

The authors considered the peculiarity of the main stages of the formation of the skills-based approach. Among the significant signs of the gradual process of introducing the skills-based approach into the higher education system, the trends of the transition of scientific research from the theoretical to the practical plane and the shift of research in the direction of identifying the influence of the profession on the formation of professional competence in future specialists were revealed. The role of modern trends in the labor market and normative documents of influential international organizations on the implementation of the skills-based approach in the system of higher education in Ukraine is considered. The authors analyzed the views of scientists regarding the role of the skills-based approach in the process of forming the key competencies of the future specialist. The essence of the structure and the classification of key competencies are disclosed.

The essence of the professional competence of specialists working in the "person-to-person" system is highlighted as an integral characteristic of the future specialist, which is the basis of readiness and ability to successfully carry out professional activity and gain positive attitude to the job and to oneself as its subject.

The authors of the article analyzed the views of scientists on the structure of the professional competence model for future psychologists and social educators. It is indicated that its successful formation is possible only through the professional training of future specialists. The importance of dividing subjects into blocks, creating favorable conditions for the formation of students' practical experience, the use of modern innovative learning technologies, which as a result lead to the idea that future psychologists and social educators will obtain professionally important knowledge, abilities and skills, and positive attitude towards the profession as well as willingness to develop themselves successfully in professional activity is indicated. As a result, it ensures their ability to meet the new requirements of the labor market

Key words: *skills, competence, competence paradigm, key competences, and professional skills.*

Вступ

На сучасному етапі становлення Української держави відбувається активний процес її інтеграції в європейську спільноту та суттєве реформування усіх сфер. Стрімкий технічний прогрес, віртуалізація соціального середовища, динамічні соціально-економічні перетворення, наслідки від повномасштабних військових дій в Україні впливають не тільки на розвиток суспільного життя, але й на особистісні трансформації громадян України. Спостерігається суттєве зростання необхідності в фахівцях, професійна діяльність яких розгортається в системі «людина – людина», які повинні не тільки володіти професійно важливими знаннями, вміннями та навичками, але й успішно виконувати обов'язки, що полягають в здатності адекватно реагувати в конфліктних, травматичних та ситуаціях невизначеності, працювати в групі, будувати плани та реалізовувати їх, допомагати людям в складних життєвих ситуаціях.

У контексті підготовки висококваліфікованих фахівців особливої ваги набувають процеси модернізації та реформування системи освіти в Україні, успішність яких залежить від втілення компетентнісного підходу в систему вищої освіти. Дієвість означеного підходу пояснюється не тільки його зв'язком з особистісно-орієнтованим та діяльнісним аспектами, але й вираженою практичною спрямованістю за рахунок формування у майбутніх фахівців ключових компетентностей.

Н. В. Нагорна з цього приводу вказує, що за умови втілення компетентнісного підходу спостерігається акцентування уваги не тільки на процесі накопичення студентами знань, а й на формуванні у них умінь розв'язувати проблеми, які можуть виникнути в різних видах діяльності та в етичних, соціальних, правових, професійних сферах і міжособистісних стосунках [11].

Тезу практичної спрямованості компетентнісного підходу підтримують О. А. Жукова, І. А. Комишана, О. П. Савченко та інші українські науковці, які наголошують на тому, що зміщення освітнього процесу у вищій школі в площину результативності призводить до формування у майбутніх фахівців готовності успішно здійснювати професійну діяльність [8; 14].

Аналіз наукових доробок Н. М. Бібік, М. С. Головань, О. А. Жукової, О. І. Локшиної, О. В. Овчарук, І. В. Родигіної та інших вітчизняних вчених щодо особливостей впровадження компетентнісного підходу в освітній процес свідчить про трактування його сутності як інноваційного підходу до формування ключових компетентностей загалом та професійних компетенцій зокрема в процесі модернізації освітньої системи України. На існування цілої низки труднощів, з якими зустрічається процес упровадження компетентнісного підходу в систему освіти як на теоретичному, так і на практичному рівнях, наголошують О. І. Гулай, І. І. Драч, О. П. Савченко та інші науковці, в дослідженнях яких обґрунтовуються ефективні шляхи формування ключових компетентностей у студентів, розкривається спрямованість освіти та роль педагогів в організації навчально-виховного процесу в контексті розвитку компетентнісної парадигми освітнього процесу. Саме зацікавленість науковців теоретико-методологічними засадами та труднощами втілення компетентнісного підходу в систему вищої освіти й обумовило спрямованість нашого дослідження.

Мета статті полягає в узагальненні поглядів науковців на сутність та стадіальність впровадження компетентнісного підходу в освітній процес вищої школи.

Матеріали та метод

Задля успішної реалізації поставленої мети було здійснено теоретичний аналіз наукових доробок визначеної тематики, що відбувався на основі інтеграції оглядів учених про сутність та стадіальність становлення компетентнісного підходу загалом та професійної компетентності майбутніх психологів та соціальних педагогів зокрема. Методологічну основу дослідження склали ідеї компетентнісного підходу (О. А. Жукова, І. О. Зимня, О. П. Савченко, А. В. Хуторський та інші) та особистісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу (Г. О. Балл, І. Д. Бех, В. В. Рибалка), з огляду яких професійна компетентність майбутніх фахівців, що працюють в системі «людина – людина» розуміється як інтегрована соціально-психологічна характеристика готовності та здатності студентів успішно виконувати професійну діяльність, саморозвиватися і самореалізовуватися в мінливих умовах сьогодення.

Результати

Аналіз наукових доробок засвідчує, що проблемі вивчення сутності компетентнісного підходу присвячено наукові розвідки як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, які під компетентнісним розуміють підхід, що акцентує увагу на результатах освітнього процесу, який розглядається не як сума знань, умінь та навичок, а як здатність студента діяти в проблемних ситуаціях, пов'язаних з майбутньою професією.

Так, зокрема, у «Національному освітньому глосарії: вища освіта» термін «компетентнісний підхід» розкривається як «підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей» [12]. Український науковець О. І. Гулай наголошує, що компетентнісний підхід визначає результативно-цільову спрямованість освіти, що є його безперечною перевагою над традиційними та інноваційними підходами [3].

О. Є. Лебедев під компетентнісним підходом розуміє сукупність загальних принципів і цілей освіти, зміст й організацію освітнього процесу та оцінку освітніх результатів. В цій системі центральне місце належить меті освіти, що полягає у розвитку здатності студентів самостійно вирішувати проблемні ситуації в різних сферах та видах діяльності на основі засвоєних знань та власного досвіду. В ролі змісту освіти виступає адаптований соціальний досвід розв'язання проблем в різних сферах та видах діяльності. Мета організації освітнього процесу передбачає створення сприятливих умов для формування у майбутніх фахівців власного досвіду самостійного вирішення ймовірних проблем, що становлять зміст освіти. Оцінка освітніх результатів

ґрунтується на аналізі рівнів освіченості, що досягнули студенти на певному етапі навчання [2, с. 21].

Український вчений О. І. Пометун [10] під компетентнісним підходом розуміє спрямованість освітнього процесу на формування загальної компетентності, що є інтегрованою характеристикою особистості, яка формується в процесі навчання і містить знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі людини. Йдеться про створення сприятливих умов для формування та розвитку ключових та предметних компетентностей майбутніх фахівців.

Узагальнюючи наукові доробки Н. М. Бібік, І. І. Драча, О. А. Жукової, О. М. Лозової, О. П. Савченко та інших, можна констатувати, що компетентнісний підхід розглядається вченими дієвим засобом реформування системи вищої освіти, в основі якого лежить перехід від знаннєсвоєрентованої до компетентнісної парадигми, ключовими задачами якої є не тільки підготовка студентів до успішної професійної діяльності, але й до постійного розвитку, самовдосконалення й ефективної адаптації до мінливих умов ринку праці. Не розходяться погляди дослідників з приводу того, що за умови втілення компетентнісної парадигми в освіті, спостерігається домінування особистісноцентрованого підходу за рахунок зростання вмісту самостійної навчальної діяльності, залучення студентів до творчих робіт, проєктів, захисту навчальних досягнень, презентацій. В результаті чого спостерігаються якісні зміни в мотиваційній системі студентів у напрямку професійної ідентифікації та самовираження.

Проведений науковий аналіз дозволяє констатувати існування декількох етапів становлення компетентнісного підходу, передумови запровадження якого склалися в середині ХХ сторіччя, коли розвиток освітньої системи багатьох західних країн почав відставати від темпу технічного прогресу та знань. Як вказує А. А. Андрєєв, кризу традиційної моделі освіти зумовило насамперед те, що застаріння інформації відбувалося значно швидше, ніж завершувався природний цикл навчання у середній та вищій школі [2]. Варто вказати, що одним із суттєвих факторів, який вплинув на запровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти, стали вимоги представників бізнесу, які наголошували на необхідності розробки та запровадження нової освітньої системи, спрямованої на підготовку компетентнісних фахівців, готових успішно здійснювати професійну діяльність, приймати відповідальні рішення на основі системи усвідомлених знань, швидко адаптуватися до змінних умов ринку праці, тощо.

На першому етапі, який тривав протягом 60-70-х років ХХ сторіччя, у науковий обіг увійшли поняття «компетенція» та «компетентність». Зокрема, поняття компетентність вперше було використано К. Ланбергом. Д. Мак-Клеланд застосував цей термін для характеристики людських факторів, від яких залежить успішність життєдіяльності особистості [7, с. 10-11].

Протягом 70-90 років ХХ сторіччя тривав другий етап становлення компетентнісного підходу, в якому спостерігається застосування наукових понять «компетенція» та «компетентність» не тільки в теоретичних, але й в практичних наукових розвідках, присвячених проблемам навчання мови, спілкування, тощо. Найчастіше під компетентностями розуміють «динамічну комбінацію знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, що визначає здатність особи успішно здійснювати професійну і подальшу навчальну діяльність та є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [12].

Під компетенцією розуміють зовні задану вимогу, норму, коло повноважень, що регламентується законами, нормативно-правовими актами, правами, обов'язками. «Компетенції – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, студента, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат» [6, с. 409]. Дефініційний аналіз показує, що поняття «компетенція» є похідним від поняття «компетентність». Якщо перше демонструє сферу застосування знань, умінь та навичок, то друге відображає їх інтеріоризацію, тобто перетворення знаннєвої системи в особистісний досвід.

Одним із перших розробив психологічну теорію компетентності Дж. Равен, який трактував її як важливу характеристику ресурсів особистості, що є підґрунтям досягнення життєвого успіху. Визначаючи існування різновидів компетентності та дієвість зовнішніх та внутрішніх умов її формування, вчений у ролі складових цього феномену розглядав: 1. ціннісно-мотиваційний компонент (елементами якого є лідерство, ініціативність, інтерес до суспільних процесів та міркування про можливість їх впливу на особистість та інші); 2. уявлення та очікування людини, що пов'язані з механізмами функціонування суспільства та роллю особистості в ньому; 3. розуміння змісту термінів, за допомогою яких описуються людські відносини: демократія, рівність, відповідальність, прийняття, підпорядкування, делегування повноважень та інші [18]. Автор зауважує, що феномен компетентності включає інтелектуальні, афективні й вольові компоненти, які забезпечують домінування мотивації до ефективної діяльності та саморегуляції.

Часові межі третього етапу впровадження компетентнісного підходу в систему освіти охоплювали 80-90-ті роки ХХ сторіччя. Однією із ключових тенденцій цього періоду є дискусія, що відбувалася на теренах США, Канади та багатьох європейських країн щодо пріоритетності набуття майбутніми фахівцями під час навчання у вищій школі системи знань чи життєво важливих компетентностей. Перевага була віддана переорієнтації освіти з процесу на результат, що розглядається з позиції потреб суспільства та конкурентоздатності кожного майбутнього фахівця, який повинен під час фахової підготовки набути ключових компетентностей, що дозволять йому успішно орієнтуватися в мінливому інформаційному просторі, самостійно та ефективно розв'язувати життєві та професійні проблеми, самоудосконалюватися з врахуванням тенденцій розвитку ринку праці.

Питання запровадження компетентнісного підходу в освіті стає предметом не тільки наукових розвідок, але й нормативних документів, що лягли в основу реформування європейської системи освіти. В першу чергу йдеться про офіційні документи ЮНЕСКО «Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні», «Конвенція про технічну та професійну освіту», Рекомендації Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя», де окреслюється коло ключових компетентностей, які повинні формуватися під час освітнього процесу у вищій школі. Саме ключові компетентності виступають не тільки індикатором готовності майбутнього фахівця до успішного виконання професійних обов'язків, але й дають йому можливість розвиватися, самореалізуватися та брати активну участь у громадському житті суспільства.

Аналіз наукових досліджень Ю. Д. Бойчук, І. О. Зимньої, О. І. Пометун, А. В. Хуторського та інших дозволяє констатувати існування трьох основних груп ключових компетентностей. До першої відносяться компетентності, що стосуються самого суб'єкта життєдіяльності. Йдеться про ціннісно-смыслову орієнтацію в світі, розширення знань, збереження здоров'я та інше. Другу групу складають компетентності, що стосуються взаємодії особистості з навколишніми. Насамперед мова йде про толерантність, співробітництво, вирішення конфліктів, рівність, підпорядкування та інше. Елементами третьої групи виступають компетентності, що відносяться до діяльності та виявляються в ній. В першу чергу наголошується на важливості досвіду постановки та вирішення пізнавальних задач, демонстрації нестандартних рішень, використання ефективних засобів діяльності.

І. О. Зимня наголошує на існуванні наступних структурних компонентів ключових компетентностей:

- мотиваційний компонент, що виражається в готовності особистості проявляти компетентності;
- когнітивний компонент, ознаками якого є усвідомлення та оволодіння знаннями, що стосуються змісту компетентності;
- поведінковий компонент, що включає досвід прояву компетентності в мінливих життєвих ситуаціях;

- ціннісно-змістовий, який реалізується через ставлення особистості до змісту компетентності та до об'єкту його застосування;
- емоційно-вольовий, що відповідає за регуляцію процесу та результати прояву компетентності [16, с. 18-19].

Аналіз наукових доробок з вказаної тематики дозволяє окреслити узагальнену класифікацію ключових компетентностей, елементами якої є: ціннісно-смилова, загально-культурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова та професійна компетентності, що носять освітній, психологічний та соціальний характер.

Однією із важливих умов становлення успішного фахівця, який працює в системі «людина – людина», виступає формування професійних компетентностей під час навчання у вищій школі. Вітчизняні та зарубіжні дослідники тлумачать сутність поняття «професійна компетентність» через призму професійно важливих властивостей (Л. І. Анциферова); рівень сформованості суспільного та практичного досвіду особистості (Ю. В. Ємельянов); професійної самоосвіти (А. К. Маркова); здатності до здійснення ефективної діяльності (В. В. Овчаров) та самовдосконалення й розвитку (Н. М. Бібік, О. В. Овчарук, О. А. Жукова та інші).

Питанням висвітлення сутності професійної компетентності займалися (А. К. Маркова, А. В. Хуторський, Н. В. Чепелева, Т. І. Сущенко), які розглядали її як інтегральну характеристику особистості, елементами якої є взаємопов'язані компетенції, що лежать в основі теоретичної та практичної готовності до діяльності; особистісні та професійні здібності, від яких залежатиме ефективність майбутньої діяльності та позитивне ставлення до неї і до себе як до її суб'єкта.

Автори статті підтримують позицію української дослідниці І. В. Саух, яка трактує поняття професійної компетентності як здатність особистості успішно розв'язувати задачі професійної спрямованості, що ґрунтується на системі усвідомлених предметних знань, умінь, навичок та цінностей, отриманих під час навчання, та сприяє саморозвитку особистості під час професійної діяльності [15].

В контексті нашого дослідження слід зосередити увагу на тому, що проблема впровадження компетентнісного підходу до організації навчання у вищій школі розглядалося вченими з позиції сучасної дидактики та бажаних результатів випускника вищої школи загалом. Поруч із цим наприкінці третього етапу становлення компетентнісного підходу спостерігається зростання наукових розвідок, присвячених дослідженню професійних компетентностей студентів з огляду специфіки майбутньої діяльності.

У ХХІ сторіччі компетентнісний підхід стає панівним не тільки в Європі та Америці, але й в Україні. Свідченням цього є суттєве зростання нормативних документів в галузі освіти України та наукових досліджень, присвячених означеній тематиці. В першу чергу йдеться про Національну доктрину розвитку освіти України у ХХІ сторіччі, Концепції наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України, Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки.

В умовах реформування системи вищої освіти в Україні ідеї компетентнісного підходу стали методологічною основою теоретичних та практичних досліджень сутності та своєрідності становлення професійної компетентності у майбутніх психологів (Т. Д. Здоровець, С. Д. Максименко, А. К. Маркова, В. Г. Панок, Р. Л. Скірко, Н. В. Чепелева, та інші) та соціальних педагогів (Т. В. Абрамович, Т. Г. Веретенко, М. О. Докторович, І. Д. Зверєва, Ж. В. Петрович, В. А. Поліщук та інші). Науковців цікавить не тільки розробка моделей професійної компетентності фахівців, які працюють в системі «людина – людина», але й психолого-педагогічні засади його успішного втілення в практиці діяльності вищої школи.

Основою для розробки моделей професійної компетентності фахівця-психолога та фахівця-соціального педагога є освітньо-кваліфікаційні характеристики сучасних спеціалістів, своєрідність їх праці та вимоги до знань, умінь і навичок, які є бажаними для успішного виконання професійної діяльності.

Вагомий внесок у побудову моделі професійної компетентності психолога внесли Т. Б. Ільїна, С. Д. Максименко, Н. І. Пов'якель, Р. Л. Скірко, Н. В. Чепелева та інші. Найбільш ґрунтовно дослідили цю проблему Н. В. Чепелева та Н. І. Пов'якель, які в основу моделі професійної компетентності майбутнього психолога поклали мотиваційно-цільову підструктуру, що включає домінування позитивної мотивації до професійної діяльності психолога, до надання ним психологічної допомоги, прийняття себе та навколишніх. Друга – когнітивна підструктура моделі містить систему знань про себе та навколишніх, «Я-концепцію» майбутнього фахівця та особливості його пізнавальної сфери. Операційно-технологічна підструктура передбачає сформовану компетентність особистості майбутнього психолога – систему професійно важливих умінь і навичок, що лежать в основі успішного виконання виробничих функцій та вирішення типових професійних задач. До комунікативно-рольової підструктури входять комунікативна компетентність та особистісні якості майбутнього фахівця, що лежать в основі ефективного вирішення професійних завдань. Регулятивна підструктура моделі забезпечує толерантність майбутнього психолога до фрустрацій, високу працездатність та саморегуляцію, відсутність схильності до збудження та швидкого виснаження [17].

Аналіз літератури засвідчує існування багатьох наукових розвідок, спрямованих на розробку моделі професійної компетентності соціального педагога. В першу чергу йдеться про результати досліджень З. А. Аксютіної, І. М. Богданової, Т. Г. Веретенко, О. Є. Керик, І. М. Мельничук та інших. Зокрема, І. М. Богданова в ролі складових такої моделі пропонує розглядати особистісно-орієнтовану, сімейно-педагогічну, соціально-комунікативну, соціально-превентивну, технологічну та проєктувальну компетенції.

Не заперечуючи того факту, що в науковій літературі немає єдиного підходу до розуміння структури моделі професійної компетентності майбутніх психологів та соціальних педагогів, автори статті підтримують позицію В. В. Дударьова, який здійснив спробу інтегрувати компоненти, що можуть лягти в основу моделі професійної компетентності фахівців, які працюють в соціально-психологічній сфері. На думку вченого, професійну компетентність слід розглядати інтегральною моделлю, елементами якої є шість компонентів, системоутворюючим із яких є мотиваційний, в основі якого лежить психологічна готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності. Ціннісно-смысловий компонент, на думку автора, включає соціальну схильність до роботи з людьми, сприйняття загальнолюдських і професійно значущих цінностей. Когнітивно-професійний передбачає наявність базових та специфічних знань, що лежать в основі успішного здійснення професійної діяльності. Наступний компонент – дієво-професійний – містить в собі здібність майбутнього фахівця до організації роботи з навколишніми (управління відносинами, робота в команді, вплив), роботи з інформацією (збір і аналіз інформації), досягнення результатів (визначення проблем і прийняття рішень, орієнтація на результат). В основі аутопсихологічного компоненту лежить особистісна і професійна рефлексія. Останній – регулятивний – компонент моделі включає волюву саморегуляцію в професійно-особистісній сфері [5].

Аналіз наукової літератури засвідчує, що вчені сходяться на тому, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців, що працюють в системі «людина – людина», відбувається під час профільної підготовки. Подібна трансформація відбувається за рахунок розподілу навчальних дисциплін на блоки, що забезпечують розвиток теоретичної компетентності, організаційної та проєктувальної [1]. Крім того, застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці фахівців передбачає створення умов для формування практичного досвіду за рахунок розв'язування реальних професійних проблем під час семінарських, лабораторних занять та проведення соціально-психологічних тренінгів; залучення студентів до навчальних та виробничих практик, в процесі яких вони знайомляться з реальними умовами майбутньої праці; застосування сучасних освітніх технологій навчання, що передбачають системне формування професійно важливих знань, умінь та навичок. Серед сучасних форм і методів

становлення професійної компетентності практичних психологів і соціальних педагогів в умовах фахової підготовки дієвими є участь у науково-практичних семінарах, освітня технологія case-study, майстер-класи тощо.

Узагальнюючи погляди науковців на сутність професійної компетентності, можна стверджувати, що означений науковий феномен інтегрує в собі тенденції до готовності та здатності майбутнього фахівця успішно використовувати набуті знання в стандартних та нестандартних ситуаціях професійного спрямування.

Висновки

Підсумовуючи викладений матеріал, можна зазначити, що компетентнісний підхід перетворився в суспільно-значуще явище, яке лежить в основі реформування системи освіти в Україні. Суттєвими тенденціями становлення компетентнісного підходу є: перехід наукових доробок з теоретичної в практичну площину та зміщення досліджень до проблеми виявлення впливу майбутньої професії на процес формування професійної компетентності студентів. Узагальнюючи погляди науковців, можна констатувати, що професійна компетентність виступає інтегральною характеристикою, що лежить в основі успішного виконання фахівцем посадових обов'язків.

Втілення компетентнісного підходу гарантує високий рівень результативності підготовки майбутніх психологів та соціальних педагогів до ефективної діяльності та забезпечує їх спроможність відповідати новим запитам ринку праці. Крім того він зорієнтований на розвиток та самовдосконалення особистості майбутнього фахівця. За умови застосування компетентнісного підходу до підготовки спеціалістів, що працюють в системі «людина – людина», відбувається формування ключових та професійних компетентностей, що визначають готовність до інноваційної діяльності у фаховій сфері.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці моделі формування професійної компетентності майбутніх психологів та соціальних педагогів в умовах професійної підготовки.

Література:

1. Богданова І. М. Компетентнісна модель підготовки майбутнього соціального педагога. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/1241/1/123-31-35.pdf>
2. Головань М. С. Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця*. Матеріали III міжвузівської науково-практичної конференції 5-6 грудня 2012 року. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. С. 21-23.
3. Гулай О. І. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. *Педагогічні науки*. 2009. № 4. С. 45-51.
4. Драч І. І. Компетентнісний підхід, як засіб модернізації змісту вищої освіти. *Проблеми освіти*. науковий збірник. К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2008. Випуск 57. С. 44-48.
5. Дударьов В. В. Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. *Науково-теоретичний альманах Грани*. 2015. 18(4). С. 27-32. <https://doi.org/10.15421/1715074>
6. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України [гол. ред. В. Г. Кремень]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика: монографія / Н. М. Авшенюк, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко, Н. О. Постригач, Л. П. Пуховська, О. В. Сулима. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.
8. Компетентнісний підхід у вищій школі: теорія і практика: монографія / кол. авт.: за заг. ред. О. А. Жукової, А. І. Комишана. Харків: ХНО імені В. Н. Каразіна, 2021. 264 с.
9. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутніх психологів: монографія / авт. кол.: під наук. ред. Лозової О. М. Вінниця: ВІНДРУК, 2014. 184 с.
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.
11. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенцій. *Виховання і культура*. 2007. № 1-2 (11-12). С. 266-268.

12. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш та ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. Київ: Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.
13. Родигіна І. В. Компетентнісно-орієнтований підхід до навчання. Х.: Видавнича група «Основа», 2005. 96 с.
14. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. Випуск № 3. 2010. URL: <http://intellect-sinvest.org.ua>
15. Саух І. В. Моделі професійної компетентності менеджера туристичної індустрії як основа конкурентоспроможності галузі. *Економіка. Управління. Інновації. Серія: Економічні науки*. 2010. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_38
16. Скірко Л. М. Формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Запоріжжя, 2010. 250 с.
17. Чепелева Н. В. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. *Психологія: зб. наук. праць*. Вип. 3. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. 1998. С. 35-41.
18. John Raven. *Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release* H. K. Lewis. 1984. 251 p.

References:

1. Bohdanova I. M. ompetentnisna model pidhotovky maibutnoho sotsialnoho pedahoha [Competency Model of Training of the Future Social Teacher]. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/1241/1/123-31-35>. Pdf [in Ukrainian]
2. Holovan M. S. (2012). Kompetentnisnyi pidkhid u protsesi profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Competency approach in the process of professional training of specialists in higher educational institutions]. *Scientific activity as a way of forming the professional competences of a future specialist*. Materials from the 3rd interuniversity scientific and practical conference on December 5-6, 2012. Sumy: A. S. Makarenko Publishing House of the Sumy DPU. P. 21-23. [in Ukrainian]
3. Hulai O. I. (2009). Kompetentnisnyi pidkhid yak osnova novoi paradyhmy osvity [Competency approach as the basis of a new paradigm of education]. *Pedagogical sciences*, No. 4. P. 45-51. [in Ukrainian]
4. Drach I.I. (2008). Kompetentnisnyi pidkhid, yak zasib modernizatsii zmistu vyshchoi osvity [Competency approach as a means of modernizing the content of higher education]. *Problems of education*. Scientific collection. K.: Institute of Innovative Technologies and Educational Content of the Ministry of Education and Culture of Ukraine, Issue 57. P. 44-48. [in Ukrainian]
5. Dudarev V. V. (2015). Profesiina kompetentnist sotsialnykh pratsivnykiv: metody upravlinnia [Professional competence of social workers: management methods]. *Scientific and theoretical almanac*, Grani, 18(4), P. 27-32. <https://doi.org/10.15421/1715074> [in Ukrainian]
6. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education] / Pedagogical Academy. of Sciences of Ukraine [Ch. ed. V. G. Kremin]. K.: Yurinkom Inter, 2008. 1040 p. [in Ukrainian]
7. Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky pedahohiv u zarubizhnykh krainakh: teoriia ta praktyka [Competency approach to teacher training in foreign countries: theory and practice]: monograph / N. M. Avshenyuk, T. M. Desyatov, L. M. Dyachenko, N. O. Postrygach, L. P. Pukhovska, and O. V Sulima. Kirovohrad: Imex-LTD, 2014. 280 p. [in Ukrainian]
8. Kompetentnisnyi pidkhid u vyshchii shkoli: teoriia i praktyka [Competency approach in higher education: theory and practice]: monograph / col. author: for zeg. ed. O. A. Zhukova, A. I. Komyshan. Kharkiv: KHNO named after V. N. Karazin, 2021. 264 p. [in Ukrainian]
9. Kompetentnisnyi pidkhid u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh psykholohiv [Competency approach in professional training of future psychologists]: monograph / author. col.: under scientific editorship. Lozova O. M. Vinnytsia: Vindruk, 2014. 184 p. [in Ukrainian]
10. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Competency approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives]: Library of educational policy / under general. ed. O. V. Ovcharuk. K.: "K.I.S.", 2004. 112 p. [in Ukrainian]
11. Nahorna N. V. (2007). Formuvannia u studentiv poniat kompetentnosti y kompetentsii [Formation of students' concepts of competence and competencies]. *Education and culture*, No. 1-2 (11-12). P. 266-268. [in Ukrainian]
12. Natsionalnyi osvittii hlosarii: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education] / author's comp. I. I. Babin, Y. Ya. Bolyubash, A. A. Garmash, etc.; under the editorship D. V. Tabachnyk and V. G. Kremen. Kyiv: Pleiady Publishing House, 2011. 100 p. [in Ukrainian]
13. Rodyhina I. V. (2005). Kompetentnisno-oriientovanyi pidkhid do navchannia [Competency-oriented approach to education]. Kh.: Publishing group, "Osnova", 2005. 96 p. [in Ukrainian]

14. Savchenko O. P. (2010). Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni vishchii shkoli [Competency approach in modern higher education]. *Pedagogical science: history, theory, practice, and development trends*. Issue No. 3. URL: <http://intellect-sinvest.org.ua> [in Ukrainian]
15. Saukh I. V. (2010). Modeli profesiinoi kompetentnosti menedzhera turystychnoi industrii yak osnova konkurentospromozhnosti haluzi [Models of professional competence of the manager of the tourism industry as the basis of the competitiveness of the industry]. *Economy. Management. Innovations. Series: Economic Sciences*, No. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_38 [in Ukrainian]
16. Skirko L. M. (2010). Formuvannya sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh praktychnykh psykholohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of social competence of future practical psychologists in the process of professional training]: dissertation. for obtaining the degree of candidate of sciences. ped. of Sciences, Zaporizhzhia. 250 p. [in Ukrainian]
17. Chepelieva N. V. (1998). Teoretychne obgruntuvannya modeli osobystosti praktychnoho psykholoha [Theoretical justification of the personality model of a practical psychologist]. *Psychology: coll. of Science Works*, Vol. 3. K.: NPU named after M. P. Drahomanov. P. 35-41. [in Ukrainian]
18. John Raven (1984). *Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release*, H. K. Lewis. 251 p.